

Hilari Salvadó i Castell, un alcalde republicà sota les bombes, per Pau Vinyes i Roig

Pau Vinyes i Roig, historiador i biògraf d'Hilari Salvadó

Barcelona va ser greument bombardejada per l'aviació feixista italiana al llarg de la República en guerra, i a les acaballes del conflicte bèl·lic s'hi afegí l'aviació nazi. Fou la primera ciutat d'Europa bombardejada de forma continuada des de l'aire. Les primeres bombes feixistes provenien del vaixell italià Amadeo di Savoia, des de la mediterrània estant. Un mar que de cop i volta s'havia convertit en aixopluc d'assassins. Malgrat tot, la ciutat va continuar bullint d'activitat social i cultural. Els cinemes, els teatres i els cafès obrien les portes amb l'aparença de normalitat absoluta. Només, el retruc de les sirenes avisant de la presència d'avions feixistes carregats amb mortíferes bombes aturava la dinàmica urbana i tothom corria aixoplugar-se als refugis. Alguns de públics i d'altres improvisats per veïns atemorits davant la por a una mort segura.

Quan queien les bombes, un cop els avions enemics esvaïen cel enllà, calia anar a socórrer als afectats per la macabra barbàrie. El cos de bombers, depenent de l'Ajuntament de Barcelona, més la Creu Roja Internacional i veïns i veïnes solidaris acudien al lloc del bombardeig per tal de donar ajut als damnificats. Entre els veïns solidaris en destacava un entre els ciutadans anònims. Era l'alcalde de Barcelona, l'Hilari Salvadó i Castell. Segons records de la seva secretària particular, l'Enriqueta Gallinat: "Hilari, es personava als llocs on havia caigut una bomba i ajudava en les tasques de salvament, tot oferint als supervivents el recolzament de l'Ajuntament de Barcelona."

Dissortadament la tasca al capdavant de l'Ajuntament de Barcelona d'Hilari Salvadó ha quedat eclipsada pels avatars dels temps i pel protagonisme que han tingut els dos alcaldes que el van precedir, en Jaume Aiguader (1931-1934) i en Carles Pi i Sunyer (1934/1936-1937). Tot just el proper 20 de febrer farà 50 anys del seu traspàs. Per aquest motiu, des de la Barceloneta, el barri que el va veure néixer i créixer, vol commemorar aquesta data a fi i efecte d'honorar a un dels seus fills predilectes. Hi han diverses propostes commemoratives: des d'una biografia a càrrec de qui escriu aquestes ratlles, exposició, conferències...fins a un documental.

Però, qui era Hilari Salvadó i Castell? En Lari, talment com el coneixien a la Barceloneta del primer terç del segle passat, era fill de pare pescador i de mare mestressa de la llar, ambdós emigrats de Peníscola a la Barceloneta, a finals del segle XIX. El matrimoni va tenir 5 fills i dues filles, en Lari el darrer dels nois. En ser el més petit ajudava, en sortir el pare i els germans a feinejar a alta mar, amb la logística de la cuina. Les embarcacions de bou -de vela llatina- no tenien massa espai i en el cabotatge hi solien posar el més petit de la família per tal que preparés el sopar o l'esmorzar de la tripulació. Era conegut com el *gosset*. El darrer dia del mes de gener de l'any 1911 un fort temporal se'n va endur el pare i quatre germans per sempre més. La mare va quedar viuda i amb tres fills menors i una cunyada cega de 75 anys, i un munt de deutes per pagar del seu marit. En Lari, segons conten els més grans de la Barceloneta, no hi va anar per estar malalt. La mare davant el tràgic temporal va fer jurar al seu fill que mai més es dedicaria a l'ofici de pescador i que encarril·laria el seu futur amb un ofici més segur. I dit i fet, després de fer els primers estudis a l'escola de les Germanes Religioses de Sant Vicenç de Paül, va començar a treballar com a aprenent als grans magatzems El Siglo, situats a la Rambla dels Estudis. A les nits aprofitava per a estudiar comptabilitat a l'Acadèmia Millet del carrer Ferran.

Les seves inquietuds culturals i polítiques floreixen en ple bulliment del catalanisme polític, de finals dels anys deu del segle XX. Primer a la Joventut Nacionalista de la Barceloneta i després al Centre Excursionista Minerva, al mateix barri. D'ambdues associacions n'és un dels fundadors. Conjuga catalanisme i excursionisme. I en plena Dictadura del general Primo de Rivera -cop d'estat que esclafa la gegantina obra de la Mancomunitat de Catalunya i la bombolla revitalitzadora del moviment obrer- se la

juga tot ajudant a persones perseguides pel règim i passant missatges clandestins als exiliats. Rep homenatges per la seva valentia i pel seu activisme veïnal. A finals dels anys 20, s'ofereix com a voluntari, tot i no tenir el títol de mestre, per a donar classes nocturnes a joves obrers al Centre Catòlic de la Mare de Déu de Montserrat.

Participa en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, a través de l'Ateneu Republicà Pi i Margall de Barceloneta. Altre cop el trobem implicat en la fundació d'un centre republicà i d'esquerres. Entra a treballar a la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació, on aprèn a organitzar i a dirigir, elements claus a tenir en compte en la seva responsabilitat posterior com Alcalde de Barcelona. Participa, sense ser escollit diputat, a les eleccions legislatives del 19 de novembre de 1933 per la candidatura d'ERC. Tanmateix, no es rendeix i decideix ser candidat, a proposta de Francesc Macià -un dels últims encàrrecs que li fa al partit abans de la seva sobtada mort la nit de Nadal de 1933- per a conseller a l'Ajuntament de Barcelona en les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 -les primeres i úniques eleccions municipals convocades per la Generalitat de Catalunya, arran del que establia l'Estatut d'Autonomia del 1932-. Surt elegit com a conseller, gràcies als bons resultats de la Coalició de les Esquerres Catalanes. Coalició de partits republicans d'esquerres i catalanistes, entre els quals hi ha ERC. Ocuparà el càrrec de conseller de Governació del consistori barceloní.

Els Fets dels Sis d'Octubre de 1934, on el substitut de Francesc Macià al capdavant de la Generalitat, Lluís Companys i Jover, proclamarà l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola, l'acabaran duent a presidí. Serà empresonat conjuntament amb la resta de regidors de Barcelona al vaixell Uruguai. Per sort no hi romandrà massa temps i els regidors seran alliberats a principis de l'any 1935. Juntament amb Carles Pi i Sunyer i d'altres prohoms d'ERC no empresonats, conjuraran una comissió gestora del partit per tal de relançar-lo de nou, a fi i efecte de no deixar l'organització desvalguda arran de la detenció dels quadres dirigits, entre ells en Lluís Companys.

El triomf del Front d'Esquerres, comporta el retorn dels ajuntaments d'abans del sis d'octubre. Lari de nou regidor de Governació, colze a colze amb l'alcalde Carles Pi i Sunyer. Esclata un guerra civil, per culpa d'uns sollevats contraris al triomf de les esquerres en les eleccions del 16 de febrer de 1936. Trets, bombes, sang i morts. Com ja hem dit a l'inici, la ciutat segueix viva i ben viva malgrat els bombardeigs de l'aviació feixista. A primers del mes de juliol de 1937 en Companys refà el seu govern i nomenà a Carles Pi i Sunyer conseller de Cultura. Ha de deixar per incompatibilitats el càrrec d'alcalde, i per sorpresa de molts en Lari és escollit per majoria alcalde de Barcelona. Responsabilitat pura i dura, però que exercirà amb orgull i fermesa. L'alcalde de les bombes, no per què les posi ans el contrari per el seu coratge i humilitat en la gestió dels bombardeigs.

Visita París, Brussel·les i Londres a la recerca d'ajut i solidaritat a la causa republicana. És entrevistat per diversos mitjans estrangers. I no té un mot de desengany per la dissort de la República. Es mostra convençut del triomf dels republicans. La història li jugarà una mala passada i farà que les tropes franquistes, amb l'ajut dels feixistes italians i nazis alemanys guanyin la partida. El 26 de gener parteix cap a un exili incert. Enrere queden la Barceloneta estimada i la Barcelona adolorida per les bombes i la fam.

Els primers anys de l'exili els ha de viure d'amagat per por d'ésser lliurat als nazis. Acollit en una família de descendents espanyols, suporta els darrers dies de la Segona Guerra Mundial. En finalitzar el conflicte europeu refà la seva vida normal, junt a la seva companya Paquita Cervera i Gros -després muller-, la qual ha hagut de deixar per amor fill i filla a Barcelona. Farà de comptable en una fàbrica de neveres de Besiers. Mentrestant, a través del seu bon amic Joaquim Ventalló -periodista i traductor de Tintín al català-, cavil·larà el seu retorn a Barcelona. En principi la cosa es fa feixuga i difícil d'aconseguir, però la perseveració del seu amic Ventalló aconsegueix donar fruits. L'any 1960 obté passaport per a poder

tornar a Barcelona. Retroba amics i familiars. L'agost del 1965, tot aprofitant un viatge per a anar a veure al seu cunyat i germana pateix un greu accident automobilístic a tocar de Besiers. Un jove estudiant de medicina alemany estavella el seu cotxe contra el vehicle d'Hilari Salvadó. En Lari és dut urgentment a l'Hospital de Montpeller. Al cap de poc temps de la seva estada a Montpeller insisteix en què vol ser traslladat a Barcelona. Sis mesos després mor a causa de les ferides ocasionades per l'accident. Els funerals s'oficien a l'església de la Concepció de Barcelona. Serà enterrat al nínxol familiar del cementiri de Montjuïc. La família aconsegueix que *La Hoja del Lunes* faci constar com exalcalde de Barcelona. En ser el primer diari on es publica la nota passa desapercebuda, ja que la resta de mitjans pateixen la censura governativa. Molts anys després, l'11 de desembre de 1997, gràcies a l'enginy de veïns i veïnes de la Barceloneta, se li fa un merescut homenatge. Un any després, l'Ajuntament li col·loca una placa commemorativa a la casa on va néixer un 16 de febrer de 1899, al carrer dels Pescadors. I finalment li dedica el municipi una plaça a la barriada de la Barceloneta.

Serveixin aquestes paraules per a recordar a un home que va donar exemple d'humilitat i coratge als seus conciutadans. Conveïns d'una ciutat amenaçada per les bombes del feixisme.

Referències

Alquèzar, Ramon. (1986). *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Barcelona: Columna.

Culla, Joan B. (2013). *Esquerra Republicana de Catalunya. 1931-2012. Una història política*. Barcelona: La Campana.

Ivern i Salvà, Maria Dolors. (1988-1989.) *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Soler i Becerro, Ramon. (2013). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*. Tesi doctoral inèdita i no publicada.

Arxiu Fundació Carles Pi i Sunyer

Arxiu Històric de Cambrils

Fons Ventalló de l'Arxiu Nacional de Catalunya

Mediateca de Besiers

Agraïments als veïns i les veïnes de la Barceloneta que m'han ajudat en la recerca.

Per citar l'article: Vinyes, P. (2015). Hilari Salvadó i Castell, un alcalde republicà sota les bombes. *Catxipanda*, 2(1). Recuperat (data de visualització), a <http://wpu.ir/fhtkb>